

Ütopya ve Distopyada Aile

Fesun KOŞMAK¹

Ütopya ve Distopyada Aile

Öz

Bu çalışma, toplumsal değişimlerin edebiyata yansımaları bağlamında ütopya ve distopya kavramlarını "aile" teması üzerinden incelemektedir. Ütopya, on altıncı yüzyılda Thomas More'un *Ütopya* eseriyle kavramsal bir nitelik kazanmış, mevcut toplumun eleştirisini hayali, kusursuz mekânlar aracılığıyla sunmuştur. Yirminci yüzyılda ise distopya, bilim ve teknolojinin hızına yetişemeyen insanın karamsar dünyasını, otoriter yönetim, eşitsizlik ve özgürlüklerin yokluğu gibi temalarla aktarmıştır. Çalışmada ütopya ve distopya eserlerinden Thomas More'un *Ütopya* eseri, Tommaso Campanella'nın *Güneş Ülkesi* eseri ile Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* eseri, aile olgusu çerçevesinde, metne dayalı inceleme yöntemiyle değerlendirilecektir. Böylece kurgulanan ideal veya karanlık toplumlarda ailenin konumu ve işlevi ele alınarak toplumsal yapının edebî yansımaları ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Ütopya, Distopya, Aile.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Family in Utopia and Dystopia

Abstract

This study examines the concepts of utopia and dystopia through the theme of "family" in the context of the reflection of social changes in literature. Utopia, which gained a conceptual framework in the 16th century with Thomas More's *Utopia*, presents a critique of existing society through imaginary, idealized places. In the 20th century, dystopia emerged, portraying the pessimistic world of humankind unable to keep pace with the rapid advance of science and technology, and depicting themes such as authoritarian rule, inequality, and the loss of freedoms. Selected utopian and dystopian texts are analyzed using a text-based approach, focusing on the family. Thus, the study reveals the literary reflections of social structures by examining the role and function of the family in both idealized and darkly imagined societies.

Keywords: Utopia, Dystopia, Family.

Paper Type: Research Article

1. Giriş

Toplumsal değişimler, sorunlar, aksaklıklar, insanın ve doğanın sürekli kendini yenilemesine, edebî metinlere malzeme olur ve eserlerde gerçek ile kurgu aynı zeminde buluşur. Bahsedilen bu zemin on altıncı yüzyılda ilk defa kavramsal bir nitelik kazanan ütopyada vücut bulur. On altıncı yüzyılda Thomas More'un *Ütopya* adlı eseri ile genel özellikleri belirginlik kazanan ütopya, Antik dönem anlatımlarında siteleri, kentleri, krallıkları, ülkeleri; modern dönemlerde ise toplulukları, adaları aktarır. Cennetten uzaklaştıktan sonra daha iyi olanın, daha güzel olanın hayalini kuran insanın, bilinmeyen yerlere ulaşma arzusu içerisinde olduğu görülür. Bahsedilen bu bilinmeyen yerler mevcut toplumdan farklı, kusursuz olarak nitelendirilen bir yönetim biçiminin ve her insanın eşit olduğu bir yerin tasavvur edilmesi olarak gösterilir. Hiç hiçbir zaman var olmayacağı bilinen bu yerlerin anlatımı ütopyada bir rehber eşliğinde

¹Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat, fkosmak@ogu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2470-1616

eleştirel bir bakış açısıyla gözler önüne serilir. Ütopya yazarları kendi dönemsel sorunlarını gözlemleyerek, toplumdaki aksaklıkları mevcut toplum ile hayali toplumu karşı karşıya getirerek sunarlar.

On altıncı yüzyılda başlayan ütopya, yirminci yüzyıla gelindiğinde distopya kavramına evrilir. Hayatın olumsuzluklarına, bilim ve teknolojinin hızına, durdurulamaz gelişimine yetişemeyen insan, mevcut hayattan daha karamsar ve karanlık düşüncelere yönelir ve ütopyaada olduğu gibi mevcut dünya ile kurgu dünyası karşı karşıya getirilir. Bahsedilen bu olmayan dünya tasavvuru, olumsuzlukların ve yok olmanın bir yansıması olarak dikkat çeker. Yirminci yüzyıldan itibaren ivme kazanan distopya, mevcut hayatın olumsuzluklarının karşıtlarıyla aktarılmasına, daha kötümser bir dünya portresinin çizilmesine, mevcut hayatın eleştirilmesine, yazarların karamsar yerlere yolculuk etmelerine ve aynı şekilde okurlarını da bu yolculuğa eşlik ettirmelerine neden olur. Tüm insani değerlerin yok edildiği distopyalarda, otoriter bir yönetim biçimi, eşitsizlik, itaatkârlık ön plana çıkarken, düşünce özgürlüğünün olmadığı ve aile bağlarının koparıldığı bir toplumun anlatılması dikkat çeker.

Bu çerçevede bu çalışmada önce 'ütopya' kavramı, daha sonra ise 'distopya' üzerine durulacak ve çalışmanın ana gövdesini oluşturan 'aile' kavramı ütopyaadan ve distopyalardan seçilen örnek metinlerden hareketle ele alınacaktır. Çalışma metne dayalı inceleme yöntemiyle gerçekleştirilecek ve belirlenen eserler aile çerçevesinden değerlendirilecektir.

2. Ütopya ve Distopya Kavramları Üzerine

Ütopya düşüncesi, insanın var olma sürecinden beri arzu ettiği ve hayalinde yaşattığı bir duruma, bir yere duyulan özleme karşılık gelir. Toplumsal yaşama ışık tutan ütopya düşüncesi, özellikle dönemsel değişimlere, gelişmelere, sorunlara, aksaklıklara değinir ve eleştirir. Ütopyanın zeminini oluşturan bu eleştiri sadece sorunların ve aksaklıkların aktarılmasıyla verilmez, aksine çözüm önerileriyle birlikte sunulur. Bahsedilen bu çözüm önerileri hayallerde oluşturan, var olmayan ve hiçbir zaman da var olmayacağı bilinen ideal olarak tanımlanan düşsel mekânlarda hayat bulur. Ütopya düşüncesiyle var edilen mekânların anlatımıyla okuyucuda bilinmeyen yerlere ulaşma ve farklı toplumlarla tanışma arzusu oluşur ve hayal dünyasının gelişmesine olanak sağlanır.

Ütopya, mevcut yönetim biçimine, eğitim yapısına ve sosyal, kültürel, dinsel yaşama karşılık yeni bir toplum düzenini oluşturur. Ütopya yazarları, düşsel dünyalarında yarattıkları hayatı anlatmanın yanı sıra mevcut topluma karşılık alternatif bir düzen sunarlar, ancak sunulan bu alternatif düzenin hiçbir zaman var olamayacağını da bilirler. Yazarların hayallerinde yaşattıkları bu yerler, siyasal, sosyal, kültürel, dinsel alanda herkesin eşit haklara sahip olduğu ideal dünyaya karşılık gelir ve var olamayacak kadar kusursuz olarak yorumlanır. Kusursuzluğun sunumuna yer veren ütopyalarda ideal olarak ifade edilen yer ile mevcut toplum karşı karşıya getirilerek karşılaştırılarak aktarılır.

Edebiyat dizininde Platon'un *Devlet* adlı eseriyle başlayan ütopya düşüncesi, 1516 yılında Thomas More tarafından kaleme alınan *Ütopya* eseri ile kavramsal bir nitelik kazanır ve ütopya genel özellikleriyle yer alır. Ütopyanın sözlük anlamına bakıldığında Yaguello'nun da belirttiği gibi "u-topos, olmayan yeri, var olmayan yeri; geniş anlamdaysa yazında u-chronie'yi, var olmayan zamanı içerir. Bu ikiliğin merkezine u-glossie, var olmayan dil yerleşir" (Yaguello, 2008, s.25). Owen, ütopya sözcüğünü ise bir kelime oyununun ürünü olarak tanımlayarak ön eklerin önemine işaret eder. "Yunancada, yer/mekân anlamına gelen 'topos'un başına olumsuzluk takısı eklenerek icat edilmiştir: U-topos;

olmayan yer, yok-ülke” (Owen, 2006, s.7). Edebiyat dizininde öncelikli olarak bir eser adına karşılık gelen ütopya, daha sonraki dönemlerde edebî bir türün adı olur ve türün genel özellikleri de yine aynı eser ile şekil alır.

More’un *Ütopya*’sı dönemin siyasal, sosyal, kültürel ve dinsel özellikleriyle harmanlanarak kaleme alınır, bu durum da yine ütopyanın genel özelliklerinden biri olan dönemsel değişimlere ve yeniklere ışık tutmak olarak yorumlanır. On altıncı yüzyılda kaleme alınan eserde dikkat çeken dönemsel değişimlerin başında Rönesans döneminin aydınlanmacı yüzü yer alırken, Özsoy’un da belirttiği gibi Ortaçağ’ın bireyi kısıtlayan yapısı, Rönesans ile gündeme gelen düşüncelere koşturarak değişmeye başlar ve düşünürler, ‘yeryüzü cenneti’nin inşasının olanaklarını araştırmaya koyulur. Böylece ideal devlet düzenine ilişkin örnekler ortaya koyma girişimi de Rönesans döneminde yeniden canlanır (bkz. Özsoy, 2017, ss.1314-1315). Ütopyanın edebiyat dizininde belirgin özellikleriyle birlikte yer almasının diğer bir nedeni ise Coğrafi Keşifler olur. Bu dönemde yapılan seyahatler ve keşifler, insanların dünya görüşünün değişmesine, farklı kültürlerle tanışmasına neden olurken, yeni yerlere ulaşma isteği ve bilinmeyene sahip olma arzusunun, özellikle de deniz aşırı gezilerin artmasının önünü açtığı görülür. Yeni yerlere duyulan ilginin artması, kendi toplumunda olmayana duyulan isteğin ortaya çıkmasına ve kendi toplumunu eleştirilmesine neden olur. Bu durum da ütopya hem mevcut toplumun hem de farklı olan toplumun karşı karşıya getirilerek anlatılmasını sağlar.

İlk ütopya örneğini oluşturan eser, More’dan sonra yazılan birçok eserin ütopya olarak sınıflandırılmasına neden olurken, ütopya dikkat çeken en belirgin nitelik mevcut hayatta ön plana çıkan yönetim biçiminin, sosyal yaşamın, eğitimin, sanatta görülen dönemsel aksaklıkların eleştirisinin yapılması olarak ifade edilebilir. Yazarların toplum sorunlarına tanıklık etmesi ve bu sorunlarla baş etmek zorunda kalması, onların düşlerinde var ettikleri ve yaşattıkları hayali mekânlara yönelmelerine neden olur. Bu nedenle Özsoy’un da vurguladığı gibi ütopya yazıldıkları döneme aittirler, var olan kültürlerden, mitlerden ve devletlerin kuruldukları temel öğretilerden etkilenirler. Platon’un *Devlet*’i zamanın Sparta’sından değer ve adalet öğretilerinden örnekler alırken More’un *Ütopya*’sı İnkâ uygarlığından betimlemelerle beslenir (bkz. Özsoy, 2018, s.269-270). Bu düşünceden hareketle, Ortaçağın karanlık sayfalarından sıyrılarak insan merkezli bir döneme ışık tutan More’un *Ütopya* eseri ile kuramsal bir nitelik kazanan ütopya, yeni ve ideal olana duyulan özleme kaynaklık eder.

Ütopya Sözlüğü’nde de belirtildiği gibi “More, Yunancanın yoksunlayıcı ‘u’ öneki ile yer anlamına gelen ‘topos’ sözcüğünden kalkarak yeni bir sözcük, ‘ütopya’ sözcüğünü oluşturur; ütopya yer-olmayan’dır, hiçbir-yerde’dir” (Sarcey, Bouchet, Picon, 2003, s.256). Anlamsal olarak olmayan ve hiçbir zaman var olmayacak kusursuz, ideal bir yerin, mekâna karşılık gelen ütopya, okuyucuyu bir an olsun mevcut toplum sorunlarından uzaklaştırarak kusursuz bir dünyada yaşamasına ve hayal kurmasına imkân sağlar. Kendine özgü özellikleriyle edebiyat dizininde yerini alır *Ütopya* eseri, daha sonra yazılacak eserlerin ilk örneğini oluşturur. More’un etkisiyle ütopya yazarları, düşüncelerini coğrafi keşiflerin getirdiği yenilikleriyle de harmanlayarak yeni dünyaların kapılarını aralar ve farklı dönemlerin toplumsal sorunlarına, aksaklıklarına ışık tutmaya devam ederler.

On altıncı yüzyılda başlayan ve farklı coğrafyalarda farklı yazarlar tarafından kaleme alınan ütopyalarda, yirminci yüzyılda yaşanan toplumsal olayların etkisiyle azalmalar görülür. Çatışmalar, ayaklanmalar, eşitsizlik ve özellikle tüm dünyayı etkisi altına alan iki dünya savaşının yaşanmasıyla, yazarlar idealin anlatımından uzaklaşırlar ve karanlık bir dünyanın anlatımına yer verirler. Çatışmaların,

ayaklanmaların, eşitsizliklerin yaşandığı bir dünyada yazarların kusursuz ve ideal olarak tanımladıkları anlatımdan ayrıldıkları, ancak kavramsal olarak ütopya sözcüğünden uzaklaşmadıkları görülür. Yazarlar ideal ve kusursuz bir yerin anlatımına yer veren ütopya sözcüğünün ön ekini değiştirerek ‘distopya’ sözcüğüne yönelirler. ‘Dys’ olumsuz ön ekinin eklenmesiyle oluşan yeni tür, mevcut toplumdan daha da karamsar ve karanlık bir dünyanın anlatımına yer verir.

Olumsuzluğun anlatımına yer veren distopya, farklı ön eklerin ve farklı kullanımlarıyla edebiyatta yerini alır. “Karşı-ütopya (anti-utopia) sözcüğü geniş biçimde, ‘kakotopia’ (cacotopia), ‘distopya’ (dystopia), ‘negatif ütopya’ (negative utopia) ve ‘eleştirel ütopya’ (critical utopia) gibi birçok sözcüğün karşılığında kullanılır” (Kurtyılmaz, 2020, s.42). Etimolojik olarak ele alındığında ütopya kelimesinden türetilen distopya, genel özellikleri bakımından benzerlik gösterse de ütopya, mevcut hayatın olumsuzluklarına karşı iyimser ve umutla yaklaşırken; distopya, ütopyanın aksine karamsarlığı ve umutsuzluğu ön plana çıkarır.

Ütopya ile distopya karşıt ifadelerle açıklanmasına rağmen yine de birbirlerini tamamladığı dikkat çeker. “Ütopya ve karşı-ütopya birbiriyle zıt kavramlar olsa da bu zıtlık asimetrik bir biçimde varlığını sürdürür. Karşı-ütopya her zaman ütopyadan beslenir; onun karanlık olanıdır; fakat karşı-ütopya, ütopyanın bir antitezi olmaktan ziyade malzemesini ütopyalardan alarak onu yeniden kurgulayan bir yazın biçimidir” (Kurtyılmaz, 2020, s.44). Distopya, ütopyadan etkilenecek yazılır, ancak iyi bir yerin anlatımı ile değil, mevcut hayattan daha karanlık bir yerin yansıması olarak eserlerde vücut bulur. “Distopya; siyasi yozlaşma, kadın haklarının yok edilmesi, yabancılaşma, totaliter yapı, bürokrasi, toplumsal tabakalaşma, teknolojik ve sosyal kontrol gibi konuların ne gibi sonuçlar doğurduğunu ve gelecekteki boyutunu öne çıkaran kurgusal bir dünya tasvirdir” (Ülger, 2018, s.13). Ütopya, Coğrafi Keşiflerin yenilikçi yüzüyle beslenerek yazılırken, distopya, yirminci yüzyılda yirmi bir yıl arayla yaşanan iki büyük dünya savaşının etkisinde kalarak kaleme alınır. Bu bağlamda Atasoy’un da vurguladığı gibi yirminci yüzyıldaki savaşlar, ekonomik krizler, çevresel etmenler, teknolojik gelişmeler ve insanlık dışı olaylar, ütopya düşüncesinin sarsılmasına yol açar, ütopya düşüncesinin naif olduğu görüşü yaygınlaşır. Bunun sonucunda daha karamsar toplum düzenlerini, hayal kırıklığını, başarısızlığı ve sosyal gerçeklikleri anlatan distopya, anti-ütopya türü olarak ortaya çıkar (bkz. Atasoy, 2017, s.55). Bu bağlamda ütopya kavramından ve genel özelliklerinden uzaklaşmayan ancak ütopyanın önüne geçen distopya, Kumar’ın da belirttiği gibi yirminci yüzyılda yaşanan savaşlar, Amerika ve Sovyetler Birliği’nin yönetim biçimleri, ütopyanın yok olmaya başladığını, hatta herhangi bir diriliş umudunun ötesinde öldüğünü dile getirir (bkz. Kumar, 2006, s.594). Yirminci yüzyılda distopya yazınında görülen artıştan sonra yazarların belirli dönemlerde tekrar ütopyalara yönelmeleri ise ütopya ile distopyanın iki farklı dünyanın anlatımına yer vermesinden ancak yine de birbirinden ayrı düşünülmemesinden kaynaklanır.

Ütopya, mevcut hayata karşılık alternatif ideal yeni bir dünya yapısı çizerken, distopya; siyasi, teknolojik ve sosyal kontrol, eşitsizlik, yabancılaşma, ötekileştirme, totaliter yapı, bürokrasi, toplumsal tabakalaşma üzerine kurulu bir yerin anlatımına değinir. Birbirine karşıt iki farklı dünyayı anlatan ütopya ile distopya, tarihsel süreçte genel özellikleri bakımından zaman zaman birlikte yürüdükleri bazen ise birinin diğerinin önüne geçerek ilerlediği görülür. “Ütopya ile distopya, pratikte, gerçekliğin sınırlarının sınanmasına kapı aralar: ilki, bir ideale yaklaşır ama ona nadiren ulaşır (gerçek dünya tarafından durdurulur), diğeriye çeşitli kırılma noktalarını ve zayıflıkları görünür kılar” (Gordin – Tilley

- Prakash, 2017, s.13). Toplumda görülen gelişmelerin, değişimlerin ve yeniliklerin etkisiyle farklı dönemlerde edebiyat dizininde yer alan ütopya ile distopya, birbirine benzer şekilde toplumsal sorunlardan uzaklaşmayarak kaleme alınırlar. Mevcut hayata alternatif bir dünya sunan ütopya ve distopya, toplumsal sorunlara işaret etmek için ya kusursuz ya da daha karamsar bir yerin anlatımını ön plana çıkarırlar. Coğrafi Keşifler ile birlikte yeniye olan her şeye karşı ilginin, Fransız Devrimi ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel değişimlerin olduğu bir dönemde ütopya yazımında artış görülürken, yirminci yüzyılda yaşanan iki dünya savaşının etkisiyle yazarların daha fazla distopya yazımına yöneldikleri dikkat çeker.

Ütopya, ideali anlatarak okura alternatif bir yerin de var olabileceğini göstermeye çalışırken, distopya, mevcut toplum yaşamından daha karanlık bir tablo çizerek okuru geleceğe dair uyarılarda bulunur. Bahsedilen bu uyarı özellikle Sanayi Devrimi ile başlayan bilim ve teknoloji alanında görülen hızlı ilerlemeler ve gelişmeler olarak edebi eserlerde ön plana çıkar. “[...] distopyalar bize bugünü anlatır, bu gidişle yarının olası kötülüklerini tasvir etmekle kalmaz, bugün yaşayıp durduğumuz dünyanın acılarını, zalimliklerini, hoyratlıklarını, acımasızlıklarını, kötülüklerini yani çıplak gözle görmeye dayanamadığımız hallerini isli bir camın ardından sunar” (Bora - Dede, 2018, s.266). Sürekli bir ilerleme ve gelişme içerisinde olan bilim ve teknolojinin gelecekte insanları etkisi altına alabileceğine işaret eden distopya, önlem alınmadığı takdirde insanların ruhsal olarak çökebileceğini ve ardından makineleşeceğine vurgu yapar.

Yirminci yüzyılda yaşanan iki dünya savaşında da kullanılan bilim ve teknolojinin yaratmış olduğu yıkım, özellikle distopya yazımının artmasına neden olur ve toplum üzerinde olumsuz etkileri görülen bilim ve teknoloji, edebî metinlerin merkezini oluşturur. Bu bağlamda distopyaların, “[...] var olan gerçeklikten beslendikleri ve o gerçekliğin aksayan yönlerine getirilmiş eleştiriler oldukları söylenebilir” (Toprak - Şar, 2019, s.18). Bilim ve teknolojinin yanlış yorumlanmasına ve kullanılmasına değinen distopya, yaşamın her alanına nüfuz ederek toplum yaşamının şekillenmesine neden olur. Siyasal, sosyal, dinsel ve kültürel yaşamı etkileyen bilim ve teknoloji, toplum dengesini makineleşmeye bağımlı hâle getirir ve bireyi kimliksizleştirir. Distopyada, toplum büyük bir makine, her bir birey ise bu makineye bağlı bir çark olarak anlatılır. Bir çarkın işlememesi durumunda makinenin zarar görebileceğini sürekli hatırlatan yönetimin, kendilerinin koymuş oldukları kuralların dışında hareket edilmesine müsaade etmedikleri dikkat çeker.

Sonuç olarak ütopyada, özgürlük üzerine kurulu bir hayat sunulurken, distopyada yaşamın her alanındaki kısıtlama ve otoriter bir yapının hâkim olduğu görülür. Bu bilgiler ışığında toplumun bel kemiğini oluşturan aile kavramının hem ideal olarak anlatılan ütopyada hem de baskıcı olarak gösterilen distopyada ele alınacaktır.

3. Ütopyada ve Distopyada Aile

Edebiyat dizininde ilk ütopya olarak kabul edilen Thomas More’un *Ütopya*’sı bir ada üzerinde inşa edilir ve kusursuz olarak ifade edilen ilkelerle işleyen daha iyi, daha güzel bir toplumu dile getirir. Eser ile birlikte haritada bulunmayan bir adanın üzerinde inşa edilen örnek bir toplum düzeni sunulurken, mevcut toplum düzenindeki aksaklıklar da gözler önüne serilir. Mevcut toplumda mükemmeli bulamama düşüncesi, kimsenin bilmediği bir adanın üzerinde var edilerek kurgulanır. Mevcut

toplumda alınan kararların geçici çözümler olarak yer alabileceği düşüncesiyle ada yaşamı, ideal olanı anlatmak için uygun olan bir mekâna karşılık gelir. “Bu konudaki genel literatür incelendiğinde, efsane hâline gelen gizemli atalar hep okyanus ya da denizler ortasındaki gizemli bir adadan veya yeraltı mağaralarından yeryüzüne çıkarlar. Bu durumda tıpkı Freud’un tespiti gibi ada, amniyon kesesini ve deniz de, rahimdeki amniyotik sıvıyı temsil etmektedir. Mağaralar da aynı şekilde rahmi simgeler” (Polatlar, 2014: 168). Bu bağlamda mevcut toplumlardan ayrı bir yer olarak tasarlanan ada, yeni bir hayatın oluşmasını ve varlığını simgeler. Ancak kusursuz olarak aktarılan More’un ada yaşamı, bazı noktalarda özellikle de aile kavramı bağlamında eleştirilere neden olur.

Sağlık sorunu yaşamayan, sürekli öğrenme isteğinde olan, sakin bir hayat süren, Ütopya ülkesindeki nüfus dağılımı aile bireylerin sayılarına bakılarak düzenlenir. “[...] nüfusun artmaması ya da eksilmemesi için, ülkede her şehir ve ona bağlı bölge nüfusunun altı bin aileden fazla olmasına izin verilmiyor. Hiçbir ailede ondan az, on altından fazla insan olmuyor, çocuk sayısı kısıtlanmıyor ama çok çocuklu ailelerin fazla çocukları, çocuksuz ya da az çocuklu ailelere veriliyor” (More, 2016, s.79). Nüfus dengesini sağlamak adına yapılan uygulama eserde en dikkat çeken noktayı oluştururken, özellikle çocuksuz olan ailelere başka ailelerin çocuklarının verilmesi ve çocukların sonradan verilen ailelerin yanında yetişmesi dikkat çeker. Bu konuda yönetim hangi çocuğun hangi aileye verileceğini belirlerken ailelere danışmadığı, rızalarını almadığı ön plana çıkar. Aile yapılarına bakarak seçim yaptıklarını belirten yetkililerin bu bağlamda hem çocuklar için hem de aileler için doğru olanın yapıldığına değinerek, kararlarının sorgulanmasına izin vermedikleri görülür.

Yönetimin, ülke dengesini sağlayabilmek adına çocukları bir aileden başka bir aileye vermekle kalmadığı, ada şehirlerinden birinin nüfusu farklı nedenlerden dolayı azalma gösterdiğinde de devreye girerek önlemler aldığı gözlerden kazmaz. Bu yönetimin hem aile içinde hem de ülke içindeki dengeyi sağladığını savunur. Aile bağlarına önem vermeyen bu uygulama ideal bir toplumda olmaması gereken bir noktayı oluştururken, eserde olumlu olarak anlatılır. Eserde, düzen ve eşitlik ütopyalılar için ilk prensip olarak gösterilir ve uygulanan yöntem doğru olarak kabul edilir. Ancak aile ve nüfus alanında görülen bu yaptırım, denetim ve gözetimin bir uzantısı olarak yorumlanabilir ve bu da eseri ideal olan bir toplumdan uzaklaştırır.

Ütopya dizininde yer alan diğer bir eser ise, Tommaso Campanella tarafından 1602’de kaleme alınan ve yaşadığı dönemin devlet yapısı ve yönetim biçimi eleştirilen *Güneş Ülkesi* adlı eser. Kumar’ın da değindiği gibi Campanella’nın *Güneş Ülkesi* eseri, 1602’de Napoli’de hapiste yazılır. Kitap 1623’e kadar basılmaz, basıldığı zaman da kaleme alındığı İtalyancada değil Latince de didik didik edilir, radikalliği sulandırılmış bir uyarlamayla yayımlanır (bkz. Kumar, 2005, s.137-138). Yönetimin baskıcı tutumu karşısında sürekli cezalar alan Campanella, eserinde yaşadığı dönemin toplumsal sorunlarına yönelir ve alternatif bir devlet sistemi sunar. Bahsedilen bu yeni yaklaşım özellikle astroloji ve gökbilimi gibi bilimsel verilerin edebî eserde kullanılmasıyla oluşturulur. Campanella sadece toplumsal sorunlara işaret etmekle kalmaz ayrıca bilimde görülen gelişmeleri de dikkate alarak akıl merkezli bir toplum kurgular. Bu bağlamda *Güneş Ülkesi* Aydın’ın da belirttiği gibi hem Ortaçağın hem de Rönesans döneminin özelliklerini bir arada toplayan ütöpik bir eserdir (bkz. Aydın, 2006, s.62). *Güneş Ülkesi* Ospitalario Tarikatına mensup bir rahip ile *Güneş Ülkesi*’nde bir süre yaşamış Cenevizli bir kaptanın karşılıklı konuşmasından oluşur.

Yazar Campanella'nın eserinde güneş sembolü merkeze konulur ve ısının, ışığın ve hayatın kaynağı olarak ifade edilir. Güneş, hem siyasal, sosyal hem de kültürel ve dinsel yaşamda kilit taşı görevi görür. Bu bağlamda *Güneş Ülkesi* eserinde birçok medeniyet için önemli bir yere sahip güneş, şehir yapısında, mimaride, siyasal düzende, kadın-erkek ilişkilerinde, dinsel yaşamda en önemli etken ve hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak ön plana çıkar.

Edebiyat ve bilimin buluştuğu eserde yaşam döngüsü gökyüzü ve özellikle de güneş ile özdeşleştirilir. Gökbilimin olumlu gelişmelerin yer aldığı eserde ön plana çıkan nokta ise aile yaşantısı olur. *Güneş Ülkesi'*nde kadın-erkek ilişkilerin yönetimin elinde olduğu ve kısıtlamalarla sınırlandırıldığı görülür. Aile olma olgusunun ortadan kaldırıldığı eserde, kadının toplum içerisinde ortak olması eserde eleştirilen noktayı oluşturur. Özel mülkiyetin *Güneş Ülkesi'*nde olmadığı anlatıldığı bölümde kadınların da ortak olarak sunulması dikkat çekerken, kadının toplumsal hayattaki yerine bakıldığında kadınların günlük işlerin yürütülmesinde, savaşta, tarlada, festivallerde erkeklerin yanında yer aldığı aktarılır. Eğitim ve sağlıkta yine eşit haklara sahip olan kadının *Güneş Ülkesi'*nde bir obje olarak görülmesi ve bir eşya gibi herkese ait olması ve paylaşılması ise eleştirel noktayı oluşturur. Sağlıklı kadın-erkek ilişkisine izin verilmeyen ülkede, bir ailenin kurulmasına da müsaade edilmediği ön plana çıkar ve kadın-erkek ilişkisi sadece cinsel beraberlikle sınırlı tutulur.

Bunun yanı sıra nüfusun devamlılığı için de yıldızlar izlenir ve gezegenlerin hareketleri gözlemlenir. Sağlıklı, bilgili bir nesil için gökyüzündeki cisimler dikkate alınarak açıları hesaplanır ve kadınlarla erkeklerin fiziki ve karakteristik özellikleri de göz önünde bulundurularak ilişkiye girmelerine izin verilir. Aynı burçta olan insanların benzer özellikler gösterdikleri düşünüldüğü için cinsel beraberliklerin de daha sağlıklı olabileceği düşüncesi eserde önemli bir detayı oluşturur. "Çoğunlukla, aynı burçta ve yaşta olanlar benzer erdemlere, fizikî hatlara ve alışkanlıklara sahiptir. Bu sayede devlet içinde daimî bir ahenk, karşılıklı büyük sevgi ve yardımlaşma vardır" (Campanella, 2018, s.45). Kadın-erkek ilişkilerinde belirli kısıtlamaların olduğu bu ülkedeki cinsel beraberlik, gökyüzünü inceleyerek ve gözlemleyerek yaşanır. Yönetimin ön gördüğü bu uygulama ise eserde eleştirilen noktayı oluşturur.

Aile bağlarının koparıldığı bir başka eser ise Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1931 yılında kaleme alınan *Cesur Yeni Dünya'*dır. İdeal devlet anlayışından uzaklaşan İngiliz yazar Aldous Huxley, bilim ve teknolojinin etkisiyle hayata daha karamsar ve karanlık bir pencereden bakarak eseriyle bir felaket portresi çizer. Dönemsel gelişmelerden uzak kalmayan eser, bilim ve teknolojinin olumsuz etkilerinin insan yaşamını nasıl etkilediğini çarpıcı örneklerle gözler önüne sererken, aynı zamanda insanların sürekli mutlu olduğu, eğlendiği bir dünya ortaya konulur. Bu nedenden dolayı Atwood'un da belirttiği gibi *Cesur Yeni Dünya*, okurun bakış açısına göre ya kusursuz bir dünya ütopyası ya da onun nahoş karşıtı bir distopya olarak görülür. Burada yaşayanlar güzeldir, güvendedir, hastalanmazlar ve ne dertleri ne de tasaları vardır ama görünüşe bakılırsa bize göre kabul edilemez bir biçimde (bkz. Atwood, 2017, s.199). Eserde kusursuz olarak sunulan hayat, hem yönetimin baskısı altında hem de bilim ve teknolojinin etkisi altında kalarak sahte bir mutluluğun perdesi arkasında gizlenerek sunulur, bu da eserin ütopya değil distopya dizininde yer almasına neden olur.

Eser, her alanda görülen bilim ve teknolojinin esiri olmuş insanların dünyasına ışık tutar ve yaşamın her alanına sızmış bilimsel çalışmalar ve teknolojik gelişmeler, toplumun dengesini oluşturur. İstikrarı kaybetmemek için denetimi elinden bırakmayan Dünya Devleti, Cesur Yeni Dünya sakinlerinin

yapmasını ve yapmamasını istediklerini açık bir şekilde bildirir ve hiç kimsenin belirlenen çizginin dışına çıkmasına izin vermez.

Eserin merkezini Amerikan rüyasını gerçekleştirmeyi başaran ve 1913 yılında 'T Model' adlı arabayı üretirken ilk defa yürüyen bant sistemini kullanan Henry Ford oluşturur. Eserde slogan niteliği taşıyan 'Fordumuz' ifadesi ön plana çıkar ve teknoloji ile devlet yönetiminin gücü birlikte ele alınır. Roman, Ford'un en çok satan T model otomobilini üretmesinden sonra toplumda görülen tüketim çılgınlığına vurgu yapar ve T modelin üretimi milat olarak kabul edilir. Gelecek hakkında ipuçları veren eser, teknolojinin esiri olan insanları siyasal, sosyal, kültürel ve dinsel bağlamda anlatır.

Toplum hayatında devrim gerçekleştiren Ford, devlet yönetimini elinde tutar ve sosyal yaşamı da etkisi altına alır. Aile kavramının tamamen silindiği bir dünyanın anlatıldığı eserde, yönetimin uygun gördüğü bir sosyal yapı dikkat çeker. Doğumdan itibaren belirlenmiş yoldan çıkmama, istikrar, bilim ve teknolojinin en üst seviyede kullanımı ile sağlanır. "Cesur Yeni Dünya'nın tüm istikrarı bilimin uygulanmasına dayanır. Bilim, memnuniyetsizliği ve rahatsızlığı savunan maddi bolluğu ve açık çözümleri üretir. Bilim, nüfusu belirli meslek kastlarına yerleştirmek üzere tüpler içerisinde üretmekten sorumludur" (Kumar, 2005, s.89). Eserde aile kavramının olmadığı bir dünya anlatılırken, uygulanan teknolojik yöntemlerle kadının elinden annelik duygusu alınır ve embriyolar laboratuvar ortamında tüplerde üretilir ve hayata hazırlanırlar.

Embriyoların denetimi ile başlayan süreç ölüme kadar hatta ölürken bile devam eder. Ölürken dahi elini insanların üzerinden çekmeyen devlet kurucuları ve koruyucuları, öldükten sonra insan bedenlerinin yakılmasını ve küllerinin bitkiler için kullanılmasını ön görür. Öldükten sonra da bedenlerinden faydalandığını küçük yaştan itibaren şartlandırma yolu ile öğrenen cesur dünya sakinleri, ölümden sonra bedenlerinin yakılmasından da herhangi bir rahatsızlık duymazlar ve Dünya Devleti'nin aldığı kararı doğru ve yerinde kabul ederler. "Öldükten sonra bile toplumsal fayda sağlayabileceğimizi düşünmek güzel. Bitkileri büyütebilmek gibi" (Huxley, 2013, s.91). Bu bağlamda insanlar üzerinde hem düşünsel hem de bedensel hâkimiyet kuran Dünya Devleti, insanları bir bütün olarak etkisi altına alarak istikrarı sağlar.

Duyguların tamamen yok edildiği bir toplumda yaşayan insanlar, düşünmeyen ve sorgulamayan bir topluluk haline gelir. Ford'un T model arabasını ürettiği gibi seri üretim yoluyla dünyaya gelen insanlar, tıpkı arabalar gibi ruhsuz olarak tanımlanır. Bu bağlamda Teber'in de belirttiği gibi Cesur Yeni Dünya'da gebelik diye bir olgu yoktur ve hatta hamile kalmak doğaya aykırı kabul edilir. Eğer bir kadın hamile kalmışsa, o kadına büyük bir günah işlemiş gibi davranılır (bkz. Teber, 2019, s.192). Kadının en özel anını oluşturan hamile kalma, doğum yapma ve annelik duygusu, Dünya Devleti tarafından kadının elinden alınır ve bu duyguların hissedilmemesi için de farklı araç ve yöntemler kullanılır. "Bu dünyanın insanları ise kapısında 'Cemaat, Özdeşlik, İstikrar' yazan Londra Merkez Kuluçka ve Şartlandırma Merkezi'nde üretilirler. Kadınların hamile kalması yasaktır ve bu yüzden de annelik ve babalık ahlaksızlık sayılır ve pornografik durum olarak görülür" (Şimşek, 2018, s.214). Hamile kalmak, anne olmak, bir aileye sahip olmak gibi kavramlar toplumdan tamamen silinir ve bu isteklerin olması için Soma adında bir ilacın her gün alınması kontrol edilerek sağlanır.

Gelişim sürecinin laboratuvarlarda gerçekleşmesine özen gösteren yönetim, bilim ve teknolojinin gelişmesini ve ilerlemesini doğum ile başlayan süreçten itibaren kullanır.

Bokanovskileştirme diye adlandırılan yöntem ile tek yumurtadan her zaman daha fazla yetişkin elde etme hedeflenir ve bunu da bilimin ve teknolojinin tüm imkânlarını kullanarak gerçekleştirilir. “Tek yumurta, tek embriyo, tek yetişkin; normallik. Ama bokanovskileştirilmiş bir yumurta tomurcuklanacak, çoğalacak, bölünecektir. Sekiz ila doksan altı tomurcuk, her tomurcuk eksiksiz bir embriyoya, her embriyo da tam boy bir yetişkine dönüşecek. Daha önce sadece bir tane yetiştirmek. İlerleme bu işte” (Huxley, 2013, s.33). Bokanovskileştirme yöntemiyle tek yumurtadan daha fazla üretim yapmaya çözüm bulduklarına vurgu yapan Dünya Devleti’nin, kendilerini tamamen bilim ve teknolojinin ağına bırakarak farklı yöntemlere imza attıkları dikkat çeker.

Huxley’in yaşadığı dönemde henüz doğum kontrol hapları bulunmuyorken, eserde hamile kalmayı engelleyebilen ilaçlardan, kemerlerden bahsedilir. Kumar’ın da belirttiği gibi yaşanan doğum kontrol hapi devrinden otuz yıl önce, Huxley herkese temin edilen gebelik önleyiciler ve zorunlu ‘Malthus Talimi’ne dayalı bir cinsel cennetin taslağını çizer. Bu teoriye göre, nüfus katlanarak artarken, nüfusu besleyen kaynaklar aritmetik oranla artış gösterir. Bu orantısız nüfus artışın durdurulması için da kıtlıkların, savaşların, salgın hastalıkların yaşanmasıyla ancak dengelenebileceği düşünülür (bkz. Kumar, 2006, s.415). On sekizinci yüzyılda nüfus artış oranına dikkat çeken Thomas Robert Malthus’a da değinen Huxley, Dünya Devleti’nin cesur yeni dünya sakinlerinin nüfus artışlarına da müdahale ettiği görülür. Bu bağlamda laboratuvarlarda özellikle dişi embriyoların gelişiminde kısıtlamalara yer verildiği gözlemlenir. Bu durum eserde şu şekilde dile getirilir: [...] dişi embriyoların yüzde otuzunun normal gelişimine izin veriyoruz. Diğerlerine yolun kalanında her yirmi dört metrede bir, bir erkek cinsiyet hormonu verilir. Sonuç: Şişeden kısır dişiler olarak çıkarılırlar; yapısal olarak gayet normal” (Huxley, 2013, ss.39-40). Dişi embriyoların gelişim sürecinde müdahalelere başvurulduğu görülürken aynı zamanda kadın-erkek ayrımı da ön plana çıkar. Cesur dünya sakinlerinin lideri ve hatta tanrısı olarak kabul ettikleri Ford’un T sembolü erkekler için kullanılırken, dişi embriyolar için sıfıra karşılık gelen dairenin kullanıldığı dikkat çeker. Daire ile etiketlenen dişi embriyolar, kadının toplum nezdinde değersiz, yok, hiç olarak görülmesine neden olur. Bu bağlamda toplumun gelişiminde etkin rol oynaması beklenen kadın, anne eserde değersizleştirilir ve sıfır değeri ile eş tutulur. “Etiketleme sistemini açıkladı: Beyaz zemin üzerine siyah yazıyla; erkekler için T, dişiler için daire ve yazgısı kısır olarak belirlenenlere de soru işareti” (Huxley, 2013, s.39). Yine aynı şekilde kısır olan embriyoların soru işareti ile etiketlenmeleri, kısır olanların ileride ne olacağı hakkındaki belirsizliği ortaya koyar.

Düşünce Devleti, Hipnopedik atasözüne değinerek, “ama herkes, herkese aittir” (Huxley, 2013, s.64) anlayışı ile toplum dengesini oluşturur. Kadınların sadece bir anlık zevk için birlikte olunabilecek bireyler olarak görülmesini ön gören düzenleme, kadın-erkek ilişkilerini yok etmekle kalmaz, aynı zamanda aile kavramını da kökten toplum yapısından siler. “Sizi doğuran bir anayla yaşamının nasıl bir şey olduğunu gözünüzün önüne getirmeye çalışın. Ailenizle yaşama’nın ne gibi bir şey olduğunu hayal etmeye çalışın. Ya bir ‘ev’in ne olduğunu biliyor musunuz?” (Huxley, 2013, s.60). Dünya Devleti’nin uygun gördüğü bu durum, kadının toplumda bir nesne olarak görülmesine ve cinselliğin sadece ihtiyaç olarak gösterilmesine dikkat çeker.

Aile içinde bireylerin bir arada yaşamasının ve aile olmanın olumsuzluklarına vurgu yapan Düşünce Devleti’nin, eski dönemlerde kadını sürekli doğum yapan biri olarak göstermesi ve bunun ne kadar iğrenilecek bir durum olduğu dile getirmesi, eserin distopik bir özelliğini oluşturur. “Ev, ev; boğucu bir yaşam; bir erkek, düzenli olarak doğuran bir kadın, her yaştaki erkek ve kız çocuklarından

oluşan bir güruhun balık istifi yaşadığı birkaç küçük oda, hava alamazsın, boş yer bulamazsın; mikroptan arındırılmamış bir hapisane; karanlık, salgın hastalıklar ve kötü kokular” (Huxley, 2013, s.61). Cesur Yeni Dünya’da uzun süren birlikteliklere izin verilmez ve bu tarz durumların yaşanması önlenmeye çalışılır. Uzun süren birlikteliklerin sonunda duygusal bir bağın oluşabileceğinden ve aile kavramının tekrar toplum içerisinde yer etmesine neden olabileceğinden tedirgin olan Dünya Devleti, herkesin birbirinden sorumlu olduğuna vurgu yapar ve bu tarz bir eğilimin oluşması durumunda yetkilere derhal haber verilmesini ön görür. Eserde dört aylık bir ilişki yaşayan Lenina ve Henry’nin bu nedenden dolayı eleştirildiği ve yakın çevre tarafından uyarıldığı, hatta koruyuculara bildirilmekle tehdit edildiği dikkat çeker. “[...] gerçekten dikkatli olmalısın diye düşünüyorum. Böyle sürekli bir tek adamla takılmak korkunç berbat bir tarz. Kırk elli yaşındayken olsa fena olmayabilir. Ama senin yaşında, Lenina! Hayır, gerçekten yakışmıyor. Üstelik KŞM Müdürü uzun ve yoğun ilişkilere ne kadar karşı biliyorsun. Başka bir erkek olmadan dört ay Henry Foster’la... Eh, bilse küplere binerdi” (Huxley, 2013, s.64).

Uzun süren kadın-erkek ilişkilerin yasak olduğu, insanların laboratuvarlarda dünyaya geldiği, erkek ve dişi embriyoların ilk andan itibaren farklı sınıflandırıldığı, herkesin herkese ait olduğu, kadınların doğum yapmadığı, çocuk emzirmedeği bir dünyanın anlatıldığı Cesur Yeni Dünya’da aile olma anlayışı tamamen silinir ve eserde önemsiz olarak aktarılır. Aile olmak, aile kurmak, aile bireylerin birbirine olan davranışı gibi sosyal yaşamın bel kemiğini oluşturan detaylar eserde değersizleştirilir.

Tıpkı doğum gibi ölüm de Cesur Yeni Dünya’da duygusuzlaştırılır. Laboratuvar ortamında dünyaya gelen insanlar, aile bağlarının olmamasından dolayı ölüm anında da bir üzüntü duymazlar. Duygusuz bir yaşam süreci içerisindeki cesur dünya sakinleri, ölen birinin ardından hiç bir eksiklik, herhangi bir kayıp hissetmezler ve herhangi bir aile bağları olmadığı için şanslı hissettikleri dikkat çeker. Doğum gibi ölüm de eserde değersizleştirir. Ülger’e göre Cesur Yeni Dünya’da bireylerin anne babası yoktur çünkü anneden doğmak ortadan kaldırılır. Doğum tamamen yapay yollarla kontrollü bir şekilde sağlanır, böylece aileyle olan bağ yok edilir. Bu sebeple aileden biri öldüğünde kimse üzülmaz (bkz. Ülger, 2018, ss.19-20). Eserde doğum ile birlikte yaşanan sevincin ve umudun olmadığı gibi, ölüm ile birlikte hüznün ve eksikliğin olmadığı görülür.

Distopyada eksik bırakılan aile birliği, hiç kimsenin birbirinden sorumlu olmadığı, kimsenin başkasını düşünmek zorunda olmadığı, ölen birinin arkasından hiç kimsenin üzülmeyeceği ve eksikliğini hissetmediği dikkat çekerken, bu durum eserde olumlu olarak aktarılır. Ancak insanın aile sıcaklığından mahrum bırakılarak bir hayat yaşamasından kaynaklanan boşluğun her gün cesur yeni dünya sakinlerine verilen ilaç ile giderilmeye çalışıldığı görülür.

Huxley, *Cesur Yeni Dünya* adlı eseriyle mevcut toplum hayatından daha karanlık, daha kötümser, daha kaotik bir tablo çizerek okuru geleceğe dair uyarılarda bulunur. Ütopyanın karanlık yüzünü aktaran *Cesur Yeni Dünya* eseri, gelecek ile ilgili ipuçları verir, sunmuş olduğu örneklerle uyarılarda bulunur, sürekli bir gelişim halinde olan bilim ve teknolojinin her zaman insan yararına olmadığını gözler önüne serer.

Sonuç

Sonuç olarak hem sürekli ideale vurgu yapan ütopya da hem de karamsarlığı ön plana çıkaran distopyada aile bağlarının koparıldığı dikkat çeker. Ütopya da eşitlik ilkesi adına uygulanan yöntemlerin yer aldığı ön plana çıkarken, distopyada aile kavramının toplumdan tamamen silindiği vurgulanır.

More'un *Ütopya* eserinde, toplum düzenini dikkate alarak önlemler alınırken, aile fertlerinin düşüncelerine yer verilmediği, yönetimin kendi düşüncesinden hareketle başka kişilerin hayatı ile ilgili kararlar aldığı önemlilik arz eder. Yine *Güneş Ülkesi*'nde güneş ve gökcisimleri gözlemlenerek kadın-erkek ilişkilerinin düzenlendiği görülür. Kişilerin düşünceleri alınmadan kararlar alan yönetim, bu bağlamda ideal bir toplum olma anlayışından uzaklaşır ve eserde özellikle bu anlayış eleştirilir.

Aile kavramının yok edildiği, hatta gereksiz olarak görüldüğü bir toplumun anlatıldığı *Cesur Yeni Dünya* adlı eserde, özgürlüğün ve insanca yaşama hakkının yok edildiği, karanlığın içerisinde hapsolmuş bir gelecek tasviri yapıldığı görülür. Teknolojik denetim/gözetim merkezli bir toplumda bireyin kimliksizleştiği, aile olmanın getirmiş olduğu bir arada yaşama arzusu, sorumluluk alma bilinci, aile bireylerine değer verme gibi duygulardan mahrum bırakıldığı ön plana çıkar ve yönetimin egemen güç olarak kabul edildiği bir dünya tasviri yapılır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Çalışmanın tamamı tek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışmam bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Atasoy, Emrah. (Şubat / Mart / Nisan 2017). “Ütopyacılık, Ütopya ve Distopya Üzerine Genel ve Eleştirel Bir Bakış”, *Distopya, Doğu Batı - Düşünce Dergisi*, Yayına Hazırlayan: Taşkın Takış, Ankara, Doğu Batı Yayınları, Yıl: 20, Sayı: 80, ss.55.
- Atwood, Margaret. (2017). *Başka Dünyalar: Bilimkurgu ve Hayal Gücü*. İstanbul, Kolektif Kitap: 50, Kolektif Kitap.
- Aydın, Hasan. (Ekim 2006). “Güneş Ülkesi: Eğitim Odaklı Bir Ütopya”. *Bilim ve Gelecek Dergisi*, Sayı: 32, 56-63. 163
- Aydoğan, Metin. (2005). *Antik Çağdan Küreselleşmeye: Yönetim Gelenekleri ve Türkler I*. İzmir, Dördüncü Baskı, Cilt 1, Umay Yayınları.
- Bora, Aksu - Dede, Kadir. (Der). (2018). *Ütopyalar: Politikayla Arzunun Kesiştiği Yer*. İstanbul, İletişim Yayınları: 2603, Araştırma-İnceleme Dizisi: 427, İletişim Yayıncılık.
- Campanella, Tommaso. (2016). *Güneş Ülkesi*. İstanbul, Say Yayınları.
- Gordin, Michael - Helen Tilley - Gyan Prakash. (2017). “Mekân ve Zamanın Ötesinde Ütopya ve Distopya”, Gordin, Michael - Helen Tilley - Gyan Prakash (Edt.). *Ütopya / Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları*. Çeviren: Esmâ Kartal - Cem Kayalığıl - Ayşegül Turan, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları.
- Huxley, Aldous. *Cesur Yeni Dünya*. Çeviren: Ümit Tosun, Bilimkurgu Klasikleri: 4, İthaki Yayınları: 18, İthaki Yayınları.
- Kumar, Krishan. (2005). *Ütopyacılık*. Çeviren: Ali Somel, İstanbul, İmge Kitabevi.
- Kumar, Krishan. (2006). *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya*. Çeviren: Ali Galip, İstanbul, Adonis Kitaplığı: 1, Kalkedon Yayıncılık.
- Kurtyılmaz, Deniz. (2020). *Ütopya, Karşı-Ütopya ve Modernite*, İstanbul, Dün Bugün Yayınları.
- More, Thomas. (2016). *Ütopya*. Çeviren: Enver Günsel, Ankara, Tutku Yayınevi.
- Owen, Robert. (2006). *Yeni Toplum Görüşü ve Lanark Raporu*. Çeviren: Lale Akalın, İstanbul, Ütopya Dizisi: 7, Kaynak Yayınları: 458, Kaynak Yayınları.
- Özsoy, Burak. (2018). “Yitirilen Ütopyanın Yeniden Keşfi: Distopya”. Derleyenler: Aksu Bora - Kadir Dede, *Ütopyalar - Politikayla Arzunun Kesiştiği Yer*. İstanbul, İletişim Yayınları: 2603, Araştırma-İnceleme Dizisi: 427, İletişim Yayınları.
- Polatlar, Kaan. (2014). *Tevrat’taki Ütopya - Psikanalizmin Arkeolojisi*. İstanbul, Doğu Kitabevi: 84, Genişletilmiş İkinci Baskı, Doğu Kitabevi.
- Sarcey, Michele Riot - Thomas Bouchet - Antoine Picon. (2003). *Ütopyalar Sözlüğü*. Çeviren: Turhan Ilgaz, İstanbul, Sel Yayıncılık: 201, Sel Yayıncılık.
- Şimşek, Aydın. (2018). *Yazma, Yaratma ve Okuma Cesareti: Yaratıcı Yazarlık Atölyesi*. İstanbul, Destek Yayınları: 1017, Araştırma / İnceleme: 244, Destek Yayınları.

- Teber, Sena. (2019). Aldous Huxley'in Sahte Ütopyası: Cesur Yeni Dünya. Editörler: Metin Toprak – Güvenç Şar. *Ütopyada Edebiyat, Edebiyatta Ütopya*. İzmit, Umuttepe Yayın: 278, Felsefe Dizisi: 6, Umuttepe Yayınları, ss.183-213.
- Toprak, Metin - Güvenç Şar, (2019). "Ütopik Düşünce - Ütopya - Distopya", *Ütopyada Edebiyat – Edebiyatta Ütopya*. Editörler: Metin Toprak - Güvenç Şar, İzmit, Umuttepe Yayınları Felsefe Dizisi.
- Ülger, Gürdal, (2018). "Ütopyadan Distopyaya", *Distopya: Hayal ile Gerçek Arasında – Distopik Yaşam Temsilleri*, Editör: Gürdal Ülger, İstanbul, Aya Kitap.
- Yaguello, Marina. (2008). *Hayali Diller - Söylenceler, Ütopyalar, Fantazmalar, Kuruntular ve Dilsel Kurgular*. Çeviren: Necmettin Kamil Sevil, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Extended Summary

This study examines the concepts of utopia and dystopia through the lens of the “family” in the context of literature’s ability to reflect and critique social change. From antiquity to the present, literature has not only mirrored existing social structures but also imagined alternative worlds, both idealized and cautionary. The notions of utopia and dystopia provide a fertile ground for exploring how writers conceptualize the family as both a private and public institution, shaped by, and in turn shaping, broader societal transformations.

The term utopia was introduced into literary discourse by Thomas More in his 1516 work *Utopia*, a neologism combining the Greek words *ou* (“no”) and *topos* (“place”), literally meaning “no place” but also resonating with *eu-topos* (“good place”). More’s imagined island presented an ideal society governed by reason, communal property, and the absence of social inequality—offering a pointed critique of the political and economic injustices of early 16th-century England. Over the centuries, the concept of utopia has evolved, yet it has consistently been tied to the vision of a harmonious, just, and balanced social order. Conversely, dystopia—a term popularized in the 19th and 20th centuries—denotes an imagined society characterized by suffering, injustice, and dehumanization. Emerging with force in the 20th century, dystopian literature often reflects the anxieties of industrialization, totalitarianism, and the alienating effects of technological advancement. It explores the breakdown of freedoms, pervasive surveillance, environmental collapse, and authoritarian control. Whereas utopia serves as a hopeful projection of human potential, dystopia functions as a warning of humanity’s capacity for self-destruction.

Utopian literature flourished in the Renaissance and Enlightenment, paralleling an era of exploration, scientific discovery, and political reform. Works such as Francis Bacon’s *New Atlantis* (1627) and Tommaso Campanella’s *The City of the Sun* (1602) envisioned societies built upon rational governance, education, and shared resources. In these imagined spaces, the family unit often reflected stability, mutual respect, and alignment with the moral and civic virtues promoted by the state. However, the optimism of earlier centuries was tempered by the social upheavals of the 19th and 20th centuries—industrial exploitation, imperialism, world wars, and economic crises. Writers like Yevgeny Zamyatin (*We*, 1924), Aldous Huxley (*Brave New World*, 1932), and George Orwell (*1984*, 1949) crafted dystopian narratives in which the family, rather than serving as a nurturing institution, was dismantled, re-engineered, or suppressed by the state. This shift from utopian harmony to dystopian fragmentation reflects a broader disillusionment with the trajectory of modern civilization.

In utopian narratives, the family is typically idealized as the foundation of moral order and social cohesion. It operates within a broader societal framework that ensures equality, shared responsibilities, and the welfare of all members. For example, in *Utopia*, More envisions a system where households are organized to promote communal living and discourage selfish accumulation of wealth. Marriage is based on mutual consent, and child-rearing is seen as both a private joy and a public duty. Such portrayals reflect the belief that a just society must be mirrored in the intimate sphere of the family. The harmony of the home is a microcosm of the harmony of the state. In utopian visions, the family often serves as the first site of education, moral training, and the cultivation of civic virtues. It is both a personal refuge and a collective asset.

In dystopian narratives, the family often becomes a target for state manipulation or outright destruction. Totalitarian regimes seek to weaken familial bonds, replacing loyalty to loved ones with loyalty to the ruling ideology. In Orwell’s *1984*, children are indoctrinated to report on their parents’ “thoughtcrimes,” and romantic love is subjugated to the demands of the Party. In Margaret Atwood’s *The Handmaid’s Tale* (1985), reproduction is controlled by the state, and the traditional family

structure is fractured by a theocratic regime's rigid hierarchies. In such works, the breakdown of the family mirrors the breakdown of individual autonomy and human dignity. The alienation experienced by characters often stems from the erosion of personal relationships, the commodification of intimacy, and the suppression of natural emotional bonds. Here, the family's disintegration serves as both a symptom and a symbol of a society in crisis.

By examining the family in both utopian and dystopian contexts, it becomes clear that the institution functions as a literary barometer of societal health. In utopias, the family's stability reflects the harmony of the collective; in dystopias, its fragmentation signals deep systemic failure. Both genres use the family to explore questions of power, morality, and human potential.

Importantly, utopia and dystopia are not static categories but exist on a continuum. Many literary works—such as Ursula K. Le Guin's *The Dispossessed* (1974)—blend elements of both, suggesting that even in idealized societies, flaws persist, and even in oppressive worlds, pockets of hope remain. The family, as an adaptable and resilient institution, often becomes the site where these tensions play out most vividly.

The portrayal of the family in utopian and dystopian literature reflects shifting societal values, fears, and aspirations. In times of optimism and reform, the family is depicted as a moral anchor, embodying the ideals of cooperation, equality, and care. In periods of crisis or disillusionment, the family becomes a contested space, reshaped or destroyed by external forces. By situating the family at the center of imagined worlds, authors reveal how deeply personal relationships are entangled with political, economic, and technological structures. Literature thus becomes a space for both preserving and interrogating cultural norms, offering readers a means to reflect on the present through the lens of the possible and the cautionary.

The study of utopia and dystopia through the theme of the family underscores literature's enduring role in exploring the intersection between the private and the public, the intimate and the political. Whether as the cornerstone of an ideal society or as the casualty of a repressive regime, the family serves as a powerful narrative device for reflecting social change. Through the juxtaposition of harmonious and fractured domestic worlds, literature invites us to imagine not only what our societies are, but what they might become.